

TÜRKİYE TARIMININ SORUNLARI VE ÇÖZÜM YOLLARI

İbrahim ORTAŞ*

Ulusal Tarım Kurultayı, 15-17 Kasım 2006 tarihleri arasında Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi tarafından Cumhuriyet gazetesinin desteği ile düzenlenmiştir. Kurultay halen Türkiye'nin en önemli sektörü olan tarımın içinde bulunduğu sorunlardan çıkış yollarını aralamak için üniversite, kamu, meslek odası, dernek ve üreticilerin katılımı ile beyin fırtınası yaratan coşkulu bir hava içinde geçmiştir.

Türkiye Tarımının Potansiyeli Nedir?

“Milli ekonominin temeli tarımdır” diyen Atatürk'ün 1920'li yıllarda yaptığı Türkiye'nin ekonomik ve sosyal analizi, toplumun üretici gücünün tarım olduğu ve kalkınmanın bu ekseninde gerçekleştirilebileceği yönündeydi. Günümüzde tarımın GSMH'daki payı %14 civarında ise de halen ekonominin önemli unsurudur. Türkiye nüfusunun bugün yaklaşık % 35'i kırsalda yaşamakta ve 15 yaş üzerindeki çalışan nüfusun % 30'u halen tarımda istihdam edilmektedir. Gayrisafi ulusal gelirin % 11.5'i tarım tarafından gerçekleştirilmektedir. Katma değeri yüksek dış satım ürünlerimizin gerçekleştiği ulusal sanayimize hammadde sağlaması nedeniyle de önemli bir sektördür. Türkiye dünyada arazi varlığı bakımından on üçüncü büyüklüğe sahip ülke olmasına rağmen tarım ürünleri ihracatı toplam ihracatın ancak %1'i düzeyindedir (Cumhuriyet 10 Kasım 2006).

Türkiye'nin, sahip olduğu verimli toprak kaynakları ve uygun iklim koşullarına rağmen, verimlilik ve kalitenin düşüklüğü nedeniyle tarım ürünlerini istediği ölçüde dünya pazarına açamadığı görülmektedir.

Ülkemizde küreselleşme sürecine bağlı olarak artan oranda çokuluslu şirketler, gerek yarattıkları rekabet, gerekse sahip oldukları teknolojiyle tarımda denetimi ellerinde tutmaktadırlar.

* Prof. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi. iortas@cu.edu.tr

Tarımımıza Dayatmalar Nelerdir?

Bir zamanların “tarım yönünden kendi kendine yetebilen” ezberi artık pek geçerli gözüküyor. IMF ve AB politikaları sonucu Türkiye şeker pancarı, tütün ve pamuğu yeterli miktarda üretemez, yem bitkilerini ekemez, hayvancılık yapamaz duruma gelmiş bulunuyor. 2006 yılı için tarımsal desteklerin gayrisafi ulusal gelire oranı % 0,74 iken buna karşı tarımın katkısı ise % 11,4. AB ülkelerinde mazot 55 cent iken, Türkiye’de 132 cent olup her yönü ile Türkiye tarımı AB standartları ile karşılaştırılamayacak kadar yüksek girdi maliyetine sahiptir. Yetersiz organizasyon, yetersiz tarımsal altyapı, bilimsel olmayan kimyasal kullanımı, işletmelerdeki hayvan sayısının yetersizliği, genetik kaynakların verimsiz kapasitesi, beslenme bozuklukları, mekanizasyon organizasyonunun yetersizliği ve genel örgütsüzlük gibi faktörler nedeniyle tarımımız rekabet gücünü kaybetmiş durumdadır.

Bugün itibariyle petrolden sonra neredeyse en çok ithalat iki milyar dolar ile ayçiçeği, mısır, pamuk, kolza, soya ve hububat ürünleri için yapılmaktadır. Türkiye ürün bazında yapacağı planlama ile üretim potansiyelini harekete geçirerek dışa bağımlılıktan kurtulabilir. Dışarıdan alınan mısır, soya, pamuk ve kolza gibi ürünlerin tamamına yakını genetiği değiştirilmiş ürünlerdir. Söz konusu genetiği değiştirilmiş bitkilerin ekoloji üzerinde ne tür etkileri olduğu bilinmemektedir. En azından şimdilik her türlü GDO ithalinin durdurulması gerekmektedir.

Tarıma dayalı kamu yatırımları son yıllarda tamamen ortadan kaldırılmış ve tarım kendi kaderine terk edilmiştir. Cumhuriyetimizin ilk yıllarında tarıma dayalı kalkınma stratejisi çerçevesinde kurulan, tarım alanında faaliyet gösteren KİT’ler özelleştirmeler sonucunda çiftçiye ve üreticiye destek olmaktan çıkarılmıştır. Tarım tekniklerinin geliştirilmesi konusunda gerekli araştırmaların yapılamaması ve Türkiye’de üretiminin yetersizliği tarımda dışa bağımlılığı artırmaktadır.

Ne Yapılmalı?

Temel insan hakkı olan sağlıklı beslenme ve barınma gereksinimi, sosyal devlet geleneğinin bir devamı olarak düşünülmelidir. Kişi başına gelir düzeyi gelişmiş devletlerinki ile kıyaslanamayacak derecede düşük olan vatandaşlarımızın besin güvencesi ve yaşam kalitesinin geliştirilmesinin devlet tarafından teşvik edilmesi önem arz etmektedir.

Ülkemizin sınırlı miktardaki tarım topraklarının amaca uygun kullanımını ve planlı tarımsal üretimin sağlanması için tarım bakanlığının yeniden organize edilmesi gerekmektedir.

Bağımsız Türkiye'nin başta tarım olmak üzere ekonomide dışa bağımlılığının artması, beraberinde devlet ve toplum yapımızı, uluslararası ilişkilerde bağımsız ve ulusal bir politika izleme özelliğini kaybetme noktasına getirmektedir.

Küresel ilişkiler ve ekonomide başlayan özelleştirmeler ülkenin tarımsal üretim yapısını ve ticaretini yabancılaştırmaktadır. Tarım topraklarının yabancılara satılması; ulusal devleti, siyasal bağımsızlığı ve cumhuriyetimizin varlığını tehlikeye sokmaktadır.

Ekonomide artan dışa bağımlılık ve borçlanma, Türkiye'yi her tür siyasi ödüne de açık hale getirmiştir. Bu süreç, ülkemiz tarımsal üretimini doğrudan etkilemektedir. 2001 yılında çıkarılan bazı yasalar ile Dünya Ticaret Örgütünün dayatmaları sonucu bazı stratejik bitkilerde Türkiye tarımı yabancı tekellerin etkisine bırakılmıştır. AB'ye giriş sürecinde Gümrük Birliği müktesebatında, Türkiye'nin rekabet üstünlüğü olan bazı tarım ürünleri sürecin dışında tutulmuştur.

AB ve ABD'de tarım yüksek oranda desteklenirken, ülkemizde mazot, gübre gibi temel tarımsal girdilerdeki ve ürün bazındaki fiyat desteklerinin kaldırılması, tarımsal ürün ithalatındaki koruma oranlarının düşürülmesi, Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri gibi kuruluşlara, devlet ve diğer kamu tüzel kişiliklerine yardımların kesilmesi, tarıma dayalı bankacılığın özelleştirilmeye alınması ve doğrudan destek sorunları Türkiye tarımını geliştirmiş, rekabet gücü yüksek ülkeler karşısında işlevsiz kılmıştır.

Ülkemizin yönetim anlayışından kaynaklanan hantal devlet yapısı ve verimsiz işleyişi, Cumhuriyetin yarattığı tarımsal yapılarının işlevsizleştirilmesi toplumda ve devletin diğer kurumlarında "iyi yönetilememe" nedeniyle ciddi bir isteksizlik yaratmıştır. Özellikle 1980'den sonra uygulanan ekonomik politikalar ve onu izleyen gelişmeler bir bütün olarak tarımı verimsizleştirmiş ve dışarıdan tarım ürünü alacak duruma getirmiştir. 2001 yılında ABD, IMF ve AB'nin istediği doğrultuda ürün desteklemelerinin kaldırılması ve özelleştirmeler, ulusal tarımı temelden işlevsiz kılmış ve toplumda tarımdan kopma ve kentle-

re plansız, amaçsız ve zorunluluktan kaynaklanan yeni bir göç süreci başlatmıştır. Kırsaldan kente göçün yarattığı etkiler bugün büyük yerleşim yerlerinde, işsizlik, kapkaç, hırsızlık ve terör gibi sosyal sorunların temelini oluşturur duruma gelmiştir.

Cumhuriyetin kuruluşuyla Türkiye, Atatürk'ün direktifi ile başlayan tarımda hızlı kalkınma hamlesine girmiştir. Dünyanın 1929 yılında girdiği ekonomik durgunluk ve kriz döneminde Türkiye, hiçbir enflasyon ve devalüasyona uğramadan, bir tarafta Osmanlı'dan kalan borçları ödemiş, diğer taraftan da ülkenin kalkınmasını tarıma dayalı karma ekonomi temelli ulusal politikalar ile sağlama başarısı göstermiştir.

Ülkenin bağımsız tarım politikası oluşturması ve gıda güvencesini sağlaması gerçekçi olacaktır. Tarım bilimi ve teknolojisinin ülkemizde en üst düzeyde desteklenmesi, uzun vadede stratejik bir önem arz etmektedir. Türkiye sahip olduğu uygun iklim koşulları, verimli toprak yapısı ve zengin bitki çeşitleri ile yüksek tarım potansiyeline sahiptir. Türkiye'nin bu potansiyelini, dünya ve bölge ülkeleri ile barış ve dostluk ilişkisi içinde dış etkilere bağlı kalmaksızın ticaret yaparak kullanması ulusal gönencimiz ve bağımsızlığımız için büyük önem arz etmektedir.

Öneriler ve Beklentiler

Bunun için Türkiye tarımının gelecek hedefi yeniden tanımlanmalı ve uygulanabilir bir yol haritası ve stratejisi çizilmelidir. Daha önce TÜBİTAK 2023 vizyonunda belirtildiği gibi, *“bilime ve teknolojilere dayalı olarak; doğa ve insan eksenli ekonomik, ekolojik ve sosyal açıdan sürdürülebilir niteliklere sahip, biyolojik çeşitliliğini koruyan; toplumun sağlıklı beslenmesi için yeterli nicelik ve nitelikte ürün sağlayabilen; tarım ve tarımsal sanayinin ihtiyacı olan hammaddeyi üretebilen; uluslararası alanda rekabet edebilen gelişmiş bir tarım sektörü”*nün gereğinin yapılması için devletin harekete geçmesi gerekmektedir.

IMF, DB ve AB'nin üstün rekabet koşullarına karşılık olarak, ülkemize tarım ürünleri ithalatında yüksek gümrük vergilerinin korunması Türk çiftçisi için ciddi bir güvence teşkil edecektir.

Türk çiftçisinin gelişmiş ve rekabet üstünlüğü olan ABD ve AB çiftçileri ile rekabet edebilmesi için teknik, ekonomik ve hepsinden önemlisi yasal düzenlenmelerin yapılması gerekmektedir.

Planlı döneme geçilerek, ürün bazında ürün deseni planlaması, üretici örgütlenmesi ve pazarlama ürün planlamasına göre yapılmalıdır.

Ülkenin sulama projeleri bir an önce bitirilmelidir. Ülkenin sulanabilir arazileri kirletilmeyecek ve bozulmayacak şekilde planlanmalıdır.

Arazi toplulaştırılmasının mülkiyet sorunu ve medeni kanunla bütünleştirilerek yeniden planlanması ülkenin arazi verimliliği ve üretkenliğini artırarak çağdaş bir konuma kavuşturulması için önemlidir.

Türkiye'nin göç olgusu kırsal kalkınmayla birlikte düşünülerek, kırsalın desteklenmesi politikaları ile göçün kırsaldan kent varoşlarına plansız geçişi durdurulmalıdır. Buna yönelik planlama ve destekleme politikaları çok yönlü ve işlevsel olmalıdır.

Göç veren ve alan bölgeler arasında gelir dağılımı eşitsizliği, çalışan kadınların sosyal statüsü ve eğitimi gibi bir çok farklılık bulunmaktadır. Kırsal kesimin sosyal ve ekonomik açıdan desteklenmesi, kırsal alanda yaşam kalitesinin yükseltilmesi gerekmektedir.

Türkiye tarım bilimi eğitimi ve politikalarında, araştırma geliştirmeye öncelik verilerek tarıma dayalı gelişme için yenilik merkezlerinin de olacağı güçlü yapılanmalara geçilmesi öncelik teşkil etmektedir. Tarım biliminin yansımalarının kırsala anlatılması (kurs ve benzeri eğitim seminerleri düzenlenmeli) ve üretim kalitesini yükseltmek için her köyde bir ziraat mühendisi ve veteriner istihdam edilmelidir.

Türkiye toprakları bir çok gelişmiş ülkeye göre daha az kimyasal kullanılmış olmasından dolayı ekolojik tarım için önemli bir fırsat yaratmaktadır. Türkiye'nin bu fırsatı doğru değerlendirebilmesi için yasal düzenleme yanında, üreticilerin örgütlenmesi ve ürün pazarlama kanallarının oluşturulması ülkemizin ekonomisi için önemli bir açılım olacaktır.

Biyo güvenlik yasası çıkarılarak, bitki geçmiş bilgisine (pasaportuna) bağlı genetiği değiştirilmiş ürünlerin ülkemize girmesi sınırlandırılmalıdır. Ayrıca ülkemizdeki biyo çeşitliliğe uygun bitki ve hayvan-

ların genetik bankaları kurularak kendi ekolojimize uygun sağlıklı üretim yapılması sağlanmalıdır.

Hayvancılığın mevcut desteklemelerin ötesinde kendi içinde genetik kaynağı zenginleştirilmeli ve verimliliği artırılmalıdır.

Çiçilerin örgütlenmesi, kooperatifleşme yolu ile üreticiler ve tüketicilerin bir araya getirilmesi, tarımsal üretimin aracıdan ve tefeciden kurtarılması açısından önem arz etmektedir.

Kurultay tam bir şenlik içinde geçmiştir. Ancak hükümet çevrelerinden gerekli ilgiyi görmemesi katılımcıların aklına “acaba söylediklerimizi dikkate almayacaklar mı?” sorusunu getirmiştir. Bütün arzumuz, altıyüzün üzerinde katılımcının iştirak ettiği bu kurultay sonuçlarının devletimizin ilgilileri ve uygulamacıları tarafından benimsenip, ülkemiz tarımı için yol haritasının çıkarılmasıdır.